

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi római kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

A pápák függetlensége és földi birtokuk.

(Rövid elmefuttatás a „római kérdés” alkalmából.)

„Exemplum Domini accipe conversantis in terra,
Quare habit loculos, cui angeli ministraverant,
nisi quia Ecclesia ipsius loculos habitura erat.“
S. Augustinus.

(Folytatás.)

III. Gergely újból iparkodott alattvalóit a császár iránt hűségre birni, de ez az üldözéssel még sem hagyott fel; sőt midőn megkérné őt a pápa, válaszul egy hajóhadat küldött Róma és Italia megfenyítésére, mely azonban hajótörést szenvedve, a sicíliai egyházjakak elkobzásával boszulta meg magát. Ez alatt a longobárdok elhatalmasodva a frankok barátságát keresték, de a pápa nemcsak a barátság felmondására bírta rá Martel Károlyt, hanem segítséget is kért tőle, mely azonban most elmaradt, úgy, hogy utódja Zachariás az egész római ducatumot a longobárdok által bevéve találta. De ő önszemle- és bátorságával kért és nyert is békét az ellenségtől és így a veszélyt a várostól elhárította; — mind a római ducatumot megmentette, mind az exarchatumot visszakapta Luitprandtól. Egy beszéde által Rachis meghatva, nemcsak Perugiát hagyta sértetlenül, hanem letéve a koronát is egész családjával sz. Benedek kolostorába lépett. A pápa tekintélye egész nagyságában felragyogott; erkölcsi befolyása háromszor mentette meg a görögök uralmát!¹⁶⁾

Aistulf örökölte elődei zsarnokságát; István sem tudta kiengesztelni, a görögöktől pedig hiába kért segílyt, mert a császárok Rómát a barbarok zsarnok uralmának látszottak oda dobni. Ekkor a

beteges pápa az Alpokon át Pipinhez megy és őt „patricium urbis Romae“¹⁷⁾ üdvözölve segélyre hívja fel. Pipin mély tisztelete jeléül a szent Atya kengyelvasát tartá s megemlékezv, hogy Zachariás pápa hozzá járulása folytán lón III. Childerik helyébe a királyi méltóságra fölemelve, ájtatos érzülettel eltelve, s a keresztény egyházfő-érzékenyítő látásától elragadtatva letudta vivni a frankok ellen-szenvét és rögtön Italia segítségére sietett. Kétszer verte meg a longobárdokat; az exarchatumot és mindent, mit elfoglalt, „Beato Petro, sanctaeque Dei ecclesiae et rei publicae“ ajándékozta, illetőleg helyreállította — „restituit“; mert azon tartomány lakói már megszokták volt a pápát véd- és főuroknak tekinteni. Ezen adományozás tehát azért „visszatérítésnek“ neveztetett. Pipinnek ünneplésen megígérte a nép, hogy a pápát világi főúrának is fogja tekinteni, neki világi dolgokban is jobbágyi hódolattal fog engedelmeskedni.¹⁸⁾ A római egyháznak átengedett vagy visszaadott — az adriai tenger part hosszában 40 mérföldnyi téren elterülő — 22 város kulcsait Fulrad apát Pipin nevében átveszi, s azokat azon okmányokkal együtt, melyben a longobárdok királya azokról mindörökre lemondott, vallásos kegyelettel sz. Péter koporsójára leteszi. Midőn pedig Kopronymus ezen tartományokat kö-

17) Az 1881-iki „Új Magyar Sion“ novemberi füzetében Hamvas Dr. Rapaics Egy. történelmi méltatva, a III. István pápa által Pipinnek adott „patricium romanorum“ cím tartalmát illetőleg Grashof nyomán állítja, hogy ezen nagyjelentőségű, s a pápa által adományozva, a történelemben most először lépő, de homályos és sok értelmű cím annyi, mint „császárhelyettes“, s így e címmel felruházott nem csak a császár helyett az egyházvédőt tisztet gyakorló, hanem ugyanezen császár helyett a rómaiakat is köteles volt megvédelmezni; ennél fogva a „patricius“ szó több az „egyházvédő“ czinnél; az által világossá válik az is, hogy miért nem nevezte a pápa Pipint csak patronus ecclesiae-nek, és miért tette le N. Károly a patriciusi címet, koronázva lévén császárrá.

18) Alzog. Egy. tör. II. 40. l.

16) Dr. Rapaics Egy. Egyház Tör. II. 43. l.

vetei által vissza követelné, Pipin ezt válaszolta: „A frankok nem a görögökért ontották véruket, hanem sz. Péter javára, lelkük üdvéért; a világ minden kincsei sem vehetnék rá, hogy adott szavát megszegje.“ Így Pipin emelte a pápa világi főnökségét jogi bizonyosságra.

Midőn Pipin halála után Desiderius longobárd király megkísértené a római exarchatus vissza foglalását: N. Károly I. Hadrián pápa alatt Itáliába vonul, a longobárd királyságnak véget vet, s nem elégedve meg atyja Pipin minden adományainak megerősítésével, Estherius káplánja által sokkal bővebb tartalmu adománylevelet készített s azt saját keze és kísérei által is aláírva „sz. Péter oltárára“ teszi, esküvel fogadván minden francia vezérre együtt, hogy a Szent Széknek ünnepélyesen visszaadott álladalmakat számára „főntartandja“.

Így alakult meg a pápai birtok, melynek alapját a dolgok kényszerítő ereje rakta le, vagy mint I. Napoleon mondá: „a századok alkották azt“, még pedig az önfentartás szükségessége, a római nép közohaja, a háboru-, jog és a frank király nagylelkű adományozása által a legszentebb jogcímeken. Ezen titkos működés egyike a történelem legérdekesebb jeleneteinek. A pápák észrevétlenül, a nélkül, hogy sejtjenék — akarnák, bizonyos láthatatlan törvény által — mintegy kényszerítve — a vértanuk kintpadjáról a trónra emeltetnek, a nélkül, hogy ennek emberileg okát lehetett volna adni. Az ember látja, — fájdalom csak látta — azon birtokokat s alig képes megmondani, hogy honnan vannak. „Birtokra vala szüksége a római pápának, és ime ez előzőnlé őt; fényre vala szüksége, és ime r end kívüli fényben ragyog sz. Péter trója“,¹⁹⁾ A tisztelet, szeretet, kegyelet és hála halmozák azt össze. Nagyszerű, hasonlíthatlan magasztos egy látvány, midőn a népek önkényt ajánlják fel tartományukat a pápának. Ezen a világtörténelemben egyetlen látványról mondja Dupanloup: ²⁰⁾ „Léteztek e földön kétségkívül sokkal hatalmasabb királyságok; de mi a pápákén kívül egyet sem ismerünk, mely jótéteményei, a népek szükségzei, ohajtásai és egyhangu üdvözléseiből meritené a jogot, hogy magát a gondviselés királyságának nevezze“. Nincs igazolhatóbb souverainitás, mint a pápáké! Joghatalóságuk örökségük felett az akkori történelem homályában nem könnyen fogható fel, de mégis az egyszerű birtok

homályán láthatólag tul emelkedik. Messze országokba hivatalnokokat küldenek, parancsot osztanak, engedelmességet követelnek, a nélkül, hogy ezen főnhatóságot, melynek nevét a Gondviselés még nem jelenté ki, r egnevezni lehetne.²¹⁾ A pápa már mint alattvaló akkor kormányozá az ellene minden hatalommal rendelkező caesarokat, midőn Róma pogány volt. „Homlokán annyira sugartzott a főséges jellem, hogy a caesar, ki egyéb czimeken kívül a főpap címét is viselte, nagyobb nyugtalansággal szemlélte Rómában a pápát, mint a hadseregben valamely ellen caesart“ (Bosvett).

(Folytatás köv.)

GYÁSZBESZÉD,

melyet nagyméltóságu és főtiszteendő gergyószentmiklósi

Dr. FOGARASY MIHÁLY

erdélyi püspök ravatalánál a gyulafehértvári székesegyházban 1882. évi martius 28-ikán Dr. Éltes Károly tartott.

Jó harczot harczoltam, pályámat elvégeztem, a hitet megtartottam; végezetre eltételek nekem az igazság koronája, melyet megad nekem ama napon az Ur, az igaz bíró, nemcsak nekem pedig, hanem azoknak is, kik szeretik az ő eljövételét. Tim. 2. 4, 7—8.

Gyászba borult Erdély Sionja, utjai szomorkodnak, kapui fájdalomra nyílnak, szentélyeit fekete fátyol borítja, harangjai keserüséget hirdetnek, énekei epekednek, papjai sirnak s a szegények, kik egykor könyhullatással közeleuttek a főpásztori lakház, de vidácsolva távoztak el abból, most már akár jönnek, akár mennek, mindig vigasztalatlanok. S e gyász nemcsak a püspöki székhelyet borítja, hanem félországra kihat. Érti azt a Maros, az Olt, az Ompoly, az Aranyos, a Körösök, a Szamosak, a Kükölkök mente egyaránt. S mindenütt behat az iskolákba és növeldekkbe, melyekben máskor az ifjuság vidor napjait tölté: az aggházakba, melyekben az öregek nyugodalmasan valának; az irodákba, melyek fürge munkáikat végezék; a szerzetes házakba, melyek eddig a külső világ zajával nem törődtek; a szentegyházakba, melyeknek hívei a husvéti örömökre csendes vezekléssel készülgettek. Mindenütt csak fájdalom, csak szomorúság, csak gyász: mintha egy iszonyu sötét felhő eltakarta volna előlök az eddig oly fénylő, oly világító és melegítő, oly üdítő és fejlesztő nap sugarait. Mert valóban áldásos nap valálegünkben, feledhetlen főpásztorunk, s azért nem csuda, ha mint a kietlen sarkvidék lakói az elbucsuzó naptól: ugy mi is töled fájdalommal és keserüséggel válunk meg. Sőt a mi helyzetünk még szomorubb, mint az övék; mert ők bizton reméllik, hogy az áldott nap ismét föl fog sütni nekik: de mi már tégedet e földön soha többé vissza nem nyerhetünk . . . .

Közajdalomnak, egyetemes gyásznak van tehát

19) Maistre „A pápáról“ 159. l.

20) Kovács i. m. 29. l.

21) Maistre i. m. 160. l.

helye mi nálunk, K. A! nem talán ő érette, a ki, mint a nagy apostol, mintegy örvendett, hogy kimulásának ideje elközeledett, hiszen vele együtt elmondhatta magáról: „Jó harczot harczoltam, pályámat elvégeztem, a hitet megtartottam; végezetre eltétem nekem az igazság koronája, melyet megad nekem ama napon az Ur, az igaz bírő:“ hanem az egyetemes gyásznak van helye mimagunkért; mert mi gyergyószentmiklósi FOGARASY MIHÁLY erdélyi püspök, államtanácsos. pápai trónálló főpap, római főnemes gróf, a Vaskorona és Lipót jeles rendek lovagja, az erd. rom. kath. status elnöke s tan-, nevelő- és egyéb jótékony intézetei főigazgatója ő nagyméltóságában nemcsak magas állásánál fogva, mely maga is mindnyájunkat végtisztelésre kötelezne, hanem főleg nagylelkűsége miatt, melyben tündöklött, egyszerű beszédben alig összefogható veszteséget szenvedtünk. Ha ugyanis végig tekintünk a jó harezon, melyet oly kitartóan vivott s a hosszú fáradalmas pályán, melyet elvégezt, egy kidomborodott épületes történelmi alak jelenik meg előttünk, melyben az igazi nagy léleknek minden vonása oly élénken tükröződik vissza, hogy eltűnése alig hihető; sőt inkább úgy látszik, hogy most is közöttünk, vagyis jobban mondva fölöttünk van ő.

Mert ugyanis mi az a nagy lélek? Kit lehet valódi nagy léleknek nevezni? Minő erény az, mely hű tüköre tudna lenni a mi áldott főpásztorunknak? A zsolttárosnál olvassuk: „Boldog a férfiú, ki átmenvén a siralom völgyén, könyei üdítő forrásokká változnak s őszire áldást árasztanak. Erőről erőre jut, míg megjelenik Isten előtt Sionban“. 83. zolt. 6. 7.*)

Midőn a királyi költő azon férfiut mondja boldognak, vagyis erkölcsileg tökéletesnek, a ki átmenvén a siralom völgyén, könyei üdítő forrásokká változnak, akkor úgy látszik, az erkölcsi tökéletesség alapjának az önmegtagadást tanítja, melynek a siralom völgye s a könyek képletei. Midőn e könyekről azt mondja, hogy üdítő forrásokká változnak s őszire áldást árasztanak és hogy ő erőről erőre jut: akkor az erkölcsi tökéletességre haladásnak a szívósan kitartó közhasznú munkásságot állítja. És a midőn végül emez igéit, hogy erőről erőre jut, azzal egészíti ki, míg megjelenik Isten előtt Sionban: akkor a legmagasabb cél, melyben a boldogság rejlik, tüzi ki, hogy arra önmegtagadással és munkássággal törekedjünk. Már pedig én úgy vélem, hogy az önmegtagadás a szívósan kitartó közhasznú munkásság és a legmagasabb cél felé törekvés a nagylelkűség kétségtelen jelei; mert a ki önmegtagadással és szívósan kitartó közhasznú munkássággal törekedik a legmagasabb cél felé, az nehéz ugyan, de magasztos dolgok végzésére képes. az valóban nagylelkű. Ám mi gyászolt főpásztorunkban mind a szigorú önmegtagadást, mind a szívósan kitartó közhasznú munkásságot, mind pedig a legmagasabb törekvést nemcsak tisztelni, hanem egyszerűsmind bámulni tanultuk. Ő nehéz, de egyszersmind

igen nagy dolgokat végzett, azért nagylelkű volt s ennélfogva őbenne a mi veszteségünk határtalan.

Tudom, áldott szelleme kegyelmes főpásztorunknak, hogy ravatalod fölött tőlem nem dicsőítést, hanem csak egyszerű imát kívánsz. Azonban a könyörgezés sem marad el és a jó szót sem hagyhatom el; mert tisztelőid között talán egy sincs kit nagyobb hála kötelezne arra, hogy koporsódra koszorút fonjon, mint engemet. Engedd tehát, hogy nemes cselekedeteiden épüljünk; mert ez nekünk szükséges, javunkra válik: te pedig mindig csak javunkat akarád.

A nagylelkűség alapját K. A! az önmegtagadásba vagyis azon erénybe helyezők, mely, mint a zoltáros, e világot a siralom völgyének tekintvén, az ifjut a tulságos örömöktől, a férfiut a hiu dicsőség csábításaitól és az öreget a kényelem puhaságától megóvjja. És hogy mennyire igazunk van, midőn az önmegtagadást ismerjük a nagylelkűség alapjának, mindnyájan megengeditek, ha meggondoljátok, hogy a ki magán uralkodni nem tud, az nehéz és magasztos dolgok végzésére, melyben a nagylelkűség áll, hiába vállalkozik; és ha meggondoljátok, hogy a nagylelkűség példányképei, a szent apostolok, e dicső erényt önmegtagadással kezdték, midőn mindenöket elhagyták; az önmegtagadással folytatták. midőn a Megváltót követték s az önmegtagadással fejezték be, midőn csaknem mindnyájan kinos halált szenvedének. Az önmegtagadás tehát a nagylelkűség alapja. Már pedig az önmegtagadás gyászolt főpásztorunknak mind ifjúságában, mind férfikorában, mind pedig öregségében kiváló tulajdona volt.

Tulajdona volt ifjúságában. Ezt bizonyítja ernyedetlen szorgalma a hosszú és nehéz tanulmányok végzésében és ezt elismert ifjúkori feddhetlensége. Ő ugyanis bár igen sok jeles férfuban nevezetes, de az ország központjától igen távol, annak szélén fekvő községben, egyszerű szőlőktől, kiket csak a becsületes név ajánlott, oly korban születvén, midőn a nemzet osztályait alig áthidalható válaszfalak különítették el, a bölcs emez irányelvét követve: „Fiam! ifjúságotól fogva vedd be a tudományt és megőszülésedig bölcseséget találsz,“ Sir- 6. 18, — csakis a tudományos pályán kifejtett vasszorgalma által emelkedett azon szellemi magaslatra, melyen egyetemes tiszteletet vivott ki magának. Bizonyítják ezt a marosvásárhelyi, csiksomlyói és gyulafehérvári iskolák, a bécsi Pármány- és Szent-Ágoston intézetek s az egyetem évkönyvei, melyekben az ifju Fogarasy Mihály neve mindenütt kitünő elismeréssel van bevezetve. Elméje nemasedését egyenlő léptekkel követte szive kiképzése. Feddhetlen ifjúságot élt, még pedig nemcsak azért, mert azon időben az egész nemzet erkölcsé szigorú vala, hanem főleg azért, mert ő akarta, hogy ifju korát, Isten segedelméből, tiszta erkölcsök diszitsék, melyeknek fénye és ereje késő öreg korára is, ha a gondviselés hosszú étellel ajándékozta meg, ájtathasson. Ezen feddhetlenségnek eghitelesebb tanui főpásztorai: Rudnay Sándor, ké-

*) Szabadon fordítva.

sőbb esztergomi érsek, Magyarország primása, ki őt a papjelöltek közé fölvette; báró Szepessy Ignác, később pécsi püspök, a ki fölszentelte és Kovács Miklós, a ki őt különféle egyházi hivatalokra alkalmazta, s a kinek ő, mint erdélyi püspök, hanem is az életben, de a halálban közvetlen utóda vala. Így ada tehát ő szorgalma és feddhetlensége által példát arról, hogy „Jó a férfinak, ha az igát ifjuságától fogva viseli.“ Sir. 3, 27.

Ez önmegtagadás őt férfikorában is kísértte. Mert ámbár azon kitüntetések, melyek korán osztályrészeül jutottak, mint, hogy rövid idejű tanári szolgálat után tiszteletbeli kanonokká, majd a cs. s ap. kir. Felső udvarának káplánjává, majd nagyvárad kanonokká, majd meg czimzetes püspökké és így a főrendi ház tagjává neveztetetett, őt is, mint minden nagyratörő lelket, nemes önbecsüléssel tölték el: de épen ezen önbecsülés az ifjúkorában megszokott önmegtagadást, a mely meggyengítette volna, hanem inkább megedzette azt. Ugyanis igazságtalanok velnánk a férfikor iránt, ha meg nem engednők, hogy munkássága után elismerésre vágyódjék. Közügyi munkásságban az elismerés vagy a hatalomtól, melynek ez legszebb közeleisége, vagy a közveleménytől, vagy pedig mindkettőtől származik. Azonban bonyolodott viszonyok között nagyon kevesen vannak, kik mindkettő elismerését kivivhatják. Mint hazánk története mutatja, egyiket vagy másikat gyakran nélkülözni kell. De nagyratörő szellemnek bármelyiket nélkülözni és e nélkülözést nyugodalmasan elviselni tudni: ez a férfikorban a legnagyobb önmegtagadás. És ime! ezt kelle a mi áldott főpásztornak szenvednie, akár midőn a nemzet nevében viselt közbenjárói tisztelet; akár midőn a hatalom küldötte gyanánt kelle szerepet vállalnia. Mindkét esetben nagy lelki fájdalmak emésztették; mert sem a nemzet jogos kívánalmairól le nem mondhatott, sem a hatalom iránti hűséget meg nem szeghette; de még sem tört meg, mert meg volt győződve arról, hogy mindkét esetben kötelességét kellett teljesítenie.

As öreg korban ez önmegtagadás második természetévé vált. Ugyanis mint erdélyi püspöknek módjában állott volna, hogy öreg korának minden kívánatos kényelmet biztosítson. De talán semmitől sem idegenkedett annyira, mint a puha kényelemtől. Szent Pál eme szigorú szavait követvén: „Eledelünk lévén és ruházatunk, azokkal elégedjünk meg.“ Tim. 1. 6, 8. életmódja oly egyszerű vala, mint egy takarékos kisbirtokosé vagy épen szerzetesé. A világ javaiból megelégedett annyival, a mennyi munkaerejének és állása te kintélyének fentartására megkívántatott. S őt a m keveset felhasznált, azt is a mostoha természet visszakövetelése tőle. Képzelték, mennyit szenvedte, csaknem két évig sorvadva beteg ágyán, megbénulva nemes szive táján, kezén, lábán, minden pillanatban várva a halált, mindegyre küzdelemre szállva vele s elvégre is alig legyőzve a meg-megújuló kemény tusákban. És ő mind ezt türte nemesen, türte szívósabban, mint Jób, mert nemcsak teljes öntudattal, hanem azon bi-

zonyos előrelátással türte, hogy „már fölládoztatik és kimulásának ideje közel vagyon.“ Tim. 2. 4, 6. Ily önmegtagadás egy hosszú életen keresztül valóban nemes példa, épületes alak, méltó az apostolok utódához, kiknek emez oktatását egy egész élettel köti szívünkre: „Ne szeressétek a világot, sem azokat, mik a világban vannak. E világ elmulik és az ő kivánsága; a ki pedig Isten akaróját cselekszi, mindörökké megmarad.“ Ján. 1. 2, 15. 17.

A ki Isten akaróját cselekszi, mindörökké megmarad, mondá a szeretet apostola. De Isten akarójának cselekvése a nagy lelkektől szívósan kitartó munkásságot, nagy és fontos dolgokban türelemmel és szelidséggel végezve követel. Szívósan kitartó munkásságot, mondom, mert a megedzett lelki erőnek bizonyítéka csak ez lehet. Nagy és fontos dolgokban, mert ezek emelik föl a lelket. Türelemmel végezve; mert a türelem a legnehezebb erény. És szelidséggel; mert a nagy lélekhez önuralom illik, az önuralom pedig szelidség. Már pedig áldott főpásztornakban a nagylelkűség mindezen vonásai élénken tündököltek.

(Vége köv.)

A tanulmányi alap.

(Apáthy István jelentése.)

(Folytatás.)

Feladatomban lévén azon tényeket és jogi momentumokat feltüntetni, melyek a tanulmányi alap jogi természetének megítélésénél irányadóul szolgálhatnak, — lehetetlen mindenek előtt reá nem mutatnom azon főcsoportokra, melyekből a jelenlegi tanulmányi alap áll. Ezek a következők:

1. A Jézus-Társaság feloszlatása után bevont tőkékből, házakból, épületekből, polgári földterületekből, gazdasági felszerelésekből s egyéb ingó vagyonból alakult pénzürtékeknek azon része, melyet Mária Terézia királynő tulajdoni joggal a tanulmányi alapra ruházott.

2. Azon ingatlan javak, melyek a jezsuita rend eltorlésével ugyancsak Mária Terézia királynőnek 1780. évi márczius 25 én kelt adományozása folytán közvetlenül, vagy a királyi kincstárral kötött jószágcsere következtében a tanulmányi alap birtokába átmentek.

3. Az ezen ingatlan javak után, az elveszett urbériségekért kiutalványozott földtehermentesítési kötvények.

4. Az ugyanezen ingatlan javakra vonatkozó szőlőváltásági papírok.

Hogy a most érintett javak tulnyomó része az 1548. XII. t. cz. keletkezése előtt a római katolika egyház céljaira szolgált, azt sohasem vontam, de nem is vonhattam senki kétségbe. Az 1548. XII. t. cikket megelőző időre nézve tehát elég volna a most érintett tényre utalnom. Ez esetben azonban nem felelnék meg teljesen annak, a mit feladatomban a fentebbiekben jeleztem, és a mi nem más, mint kimutatása annak, hogy a tanulmányi alapot képező javak jogi természete

tének vizsgálatát nem az 1548. XII. t. czikkel kell kezdeni; mert szerintem kétségbevonhatlanul áll az, hogy, habár a tanulmányi alapot létesítő első tényekre, mert azokat nem ismerjük, vissza nem mehetünk, — el kell fogadnunk azon jogalapokat, melyek a szóban levő javak tekintetében az 1548. XII. t. cz. keletkezését megelőző időben irányadóul szolgáltak. És ilyen alapnak tekinthető egyrésztől azon jogtörténetileg kétségtelen tény, hogy a magyar királyok az 1351. XI. t. cz. keletkezése óta a világi és egyházi adományoknál, habár ezek erejökre nézve teljesen egyenlők voltak, lényegesen különböző zaradékokat használtak; világos kifejezésével annak, hogy az egyházi javadalmakat azon legfőbb kegyuri jognál fogva adják, mely a magyar királyokat ősidőktől fogva kétségtelenül megillette. Hogy ez valójában így történt, annak igazolására elegendő lesz a következő szokásos zaradékokat idéznem: Hinc pro summo illo jure patronatus, quod qua apostolicus rex Hungariae in ordinandis dioecesisibus optimo jure habere et exercere dignoscimur, praeattactum episcopatum erigendum esse duximus, pro concedenti demum episcopi subsistentia neoerecto episcopatu possessiones subsequentes, cum cunctis appertinentiis qua domino terrestri, donationis, ac pie foundationis titulo, pleno jure domini regio et perennali benigne conferenda esse duximus, imo conferimus, donamus et fundamus perpetuo et irrevocabiliter tenenda, possidenda, pariter et habenda.

Egy másik jogi alapot nyújt Wörböczy I. r. 10. cz. 3. §., mely jelentőségében az adományozásnál divatozott különbségre vezethető vissza és szösz szerint a következőket foglalja magában: Praeterea cunctorum quoque Dominorum Praelatorum et virorum Ecclesiasticorum Princeps ipse noster verus pariter et legitimus successor est: non quantum ad bonorum et jurium possessionariorum ab Ecclesia ablationem, et sequestrationem, sed quantum alteri (vacantibus Praelaturarum sedibus et Ecclesiarum rectoratibus) ad gubernandum cum Ecclesia collationem, salvo jure confirmationis Archi-Episcopatum et Episcopatum, quae jurisdictioni sacro-sanctae Romanae duntaxat Ecclesiae subesse dignoscitur.

E kettős alappól két dolog minden kétségen felül következik, melyeknek egyike az, hogy a magyar királyok azon javakat, melyek ma a tanulmányi alapnak legnagyobb részét képezik, mint a római katolika egyház fővédnökei adományozták; a másik pedig az, hogy míg a magyar koronára visszaszállott világi adomány felett a magyar király szabadon rendelkezhetett, — az egyházi javakat, ha azok a koronára háromlottak, csakis egyházi célokra fordíthatta. Nem szenvedhet tehát semmi kétséget, hogy az 1548. XII. t. cz. keletkezését megelőző időben azon javak, melyek a mai tanulmányi alapnak legnagyobb részét képezik, ha esetleg a koronára szállandottak, ismét eredeti rendeltetésükre lettek volna fordítandók.

Ez röviden azon jogi helyzet, mely a tanulmányi

alapot képező javak tekintetében az 1548. XII. t. cz. keletkezését megelőző időre nézve mint irányadó constatalható. (Folyt. köv.)

T Á R C S A.

Marczius 29 én, 1882.

Erdély Sionja gyászba öltözött!...
Nagy püspökére szemfedő borult!
Mint szende hold, ha csillagok között
Sötétlő föllegek mögé vonult!...

E század első éve szülte Őt,
S utána két nagy hősi dalnokot,
Fölkeltni sirjából ama dicsőt
Ki nemzetének uj hont alkotott!...

Hármas csillagként ragyogának fel
Hazám borus-derüs eged fölött...
S mig kettő hőseidről énekel —
Harmadik Főpásztor a nyáj között....

Már mind lehunytak ők; de fény maradt
Nyomukban, mely enyészhetetlenül
Dicsőségök tejutjához tapadt —
Alatta bármilyen sötét köd ül!...

Ragyogj, ragyogj szellemsugár soká,
Hogy üdvözüljön áltad hazám!...
S hol értte annyi dicső alkotó
Nagy terveit, — egy ezredév után

Másikra is derengjen át napod,
S mig föld leszen, e földön ember él,
S az érdemet halhatlaníthatod —
Ne hulljon a magyarra szemfödél!...

V. Cs. J.

Kisebb közlemények.

— A „szebenmegyei rom. kath. tanítóegylet“ f. évi február hó 20-án tartott első vándorgyűlése. (Vége.)

E zárda alapkövét az Erdélyben 1860-tól 1866 ig parancsnokolt *Montenuovo Vilmos herczeg* nemes szívü neje született *Batthyáni Julia* grófnő tette le 6000 ftnyi gyűjtésével oly célból, hogy Nagy-Szebenben, egy apácák vezetésére bizandó oly intézetet létesítsen, melynek feladata legyen nemcsak magában az intézetben, hanem magán házaknál is éjjel-nappal betegeteket ápolni. Ezen betegápolásával kapcsolatban oly növeledt is szándékozott életbeléptetni, mely a középosztály igényeit szemelött tartva, a szegényebb sorsu és elhagyott leány gyermekek ügyét és nevelését fölkarolja és támogassa. Mély tisztelettel említett herczegnő egy házat vett bérbe, azt a lehetőségig berendezte s átadta a püspöki és állami hatóság engedélyezése mellett

Bajorsországból meghívott és 1864. november hó 19-én a helyszínére megérkezett hat apácza főnöknőjének. Adott a nagylelkű hercegné egyuttal egy nagy koldusbotot is az apácák kezébe, t. i. azon engedélyt melynél fogva könyöradományokat országszerte gyűjteni feljogosítottak. Az apácák még azon hónapban kezökbe vették a szabadalmazott koldusbotot s bejárták Magyarországot, Ausztriát, Törökországot, Egyiptomot. Elmentek a Megváltó szt. sirjához nemcsak anyagi, hanem egyuttal lelki segílyt keresendők megkezdett nehéz de ép annyira üdvös munkájok folytatásához.

1865-ben a hercegné által a zárda javára keresztültvitt sorsjáték tisztajövedelme 18,000 frt végleg elősegítette és biztosította a zárda jövőjét. Ezen összegből az eddig bérben tartott házat megvásárolta a zárda, valamint később a szomszédságban levő telket is.

A tanulók annyira szaporodtak, hogy a helyiségek szűk volta miatt már 1866 ban föl kellett hagyniok a betegek befogadásával. Építeni kellett volna, de nem volt miből, s ez nagyon aggasztotta a szegény apácákat. Aggodalmuk azonban nem tartott sokáig, elosztatta azokat a bölcs isteni gondviselés, feléjük irányozva az erdélyi rom. kath. egyházmegye érdemekben és jótékonyságokban gazdíg főpásztorának atyai kegyes figyelmet, a ki valódi atyai gondoskodással karolta fel az intézet érdekeit s eme nagy férfiú és védángyal nem volt más, mint Dr. Fogarasy Mihály püspök ur ő Excellentiája, ki építési czélokra mai napig összesen 56 ezer frtot adományozott a zárdának. 1865-ben csak 16 bennlakó leánya volt az intézetben, 1870-ben már 63, 1875-ben 83, s most kerek számban 100 leánya lakik benne. A kívülről bejáró tanulók száma hasonlókép 100. A vagyon, rang és vallás különbség nélkül egyaránt nevelt tanulók hat osztályba vannak osztva. Rendes tanítással foglalkozik 5 tanítónő apácza, munkatanítással kettő s zenetanítással is kettő. A háztartás különböző nemeivel és a betegeknek magán házaknálí gondozásával foglalkozókkal összesen 17 apácza van az intézetben.

A diszes épületben vannak megfelelő tágas és a kor kívánalmainak minden tekintetben megfelelő tan-, zene-, munka-, étkező-, nappali- és háló termek. El van látva az intézet alkalmas játszótérrel, kerttel és egészséges, üde és tiszta levegővel. A bennlakó növendékeknek 15—20% ingyen ellátás- és ruházatban részesül. A fizetések ellátásának a maximum díja 14 forint havonkint.

A tanítási nyelv magyar és német. Három bajorsországi apácza engedélyt nyert a nagym. vallás- és közoktatási miniszter urtól, hogy e tanév folytán magyar nyelven letehessék a nagyváradi kir. kath. tanítónőképzésében a tanképesítő vizsgát, melyre őket a Teréz-árvaháznak néhány tanítója készítette elő egy 2 éves tanfolyamon. Szóval dicséret nélkül mondhatjuk el, hogy ezen zárda is méltó helyet foglal el a nagyméltóságú magyar püspöki kar által emelt hasonló intézetek dicsosorozójában.

A gyűlés tárgysorozatának következő pontját Szász Károly alelnöknek felolvasása képezte a *vasárnap-i iskoláról*, mint *ismétlő és továbbfejlesztő* iskoláról. Felolvasó előadván a vasárnapi iskolák keletkezése- és továbbfejlesztésének rövid történetét, azon kérdést fejtegette, hogy *mit tanítson a vasárnapi iskola, ha czéljának meg akar felelni?*

Felolvasó úgy látszik, czélját el is érte, legalább tanusította azt azon lelkes éljenzés, melylyel a gyűlés szerzőt megjutalmazta és elhatározta, hogy a felolvasás az egylet irattárába helyeztessék megörzés végett.

Felolvasó értekezésének végén lelkesítve kérte pályatársait, miszerint ne ejtsék el a vasárnapi iskola eszméjét.

Szükségesnek tartom itt megemlíteni, hogy tekintve azon körülményt, miszerint városunkban csak egyetlen egy oly iskola van, melyben az iparostanócok nyernek oktatást s ebben is nem részesülnek a tanulók vallás-erkölcsi oktatásban; tekintve továbbá azt is, hogy említett iparos iskolában a magyar nyelv általában nem tanítatik s így magyar ajku iparos tanócaink nemcsak hogy nem gyakorolják anyanyelvüket, hanem miután többnyire német és szász mestereknél vannak, részben el is felejtik azt; mondom mindezeket és más fontos körülményeket is tekintetbe véve, még a m. é. deczember hó 27-én tartott rendkívüli közgyűlésén elhatározta volt egyletünk, miszerint oly magyar tannyelvű vasárnapi iskolát fog nyitni, melyben a tanulók vallástanon kívül a magyar nyelvben és más — az élet számára szükséges tantárgyakban is oktattassanak. Ezen tanfolyamon való ingyenes tanításra ajánlottak: Szász K., Szánthó M., Thomándl J., Dománjancz P. teréz-árvaházi tanítók és Baráti J. Hesz M. kath. főelemi tanítók.

Említett tanítók Gidófalvy Géza kir. állami főgymn. tanár elnöklete alatt bizottsággá alakultak, elkészítették a tantervet és órarendet, melyet egyletünk választmánya egy emlékirat kíséretében azon alázatos kéréssel terjesztett fel püspök ur ő Excellentiájához, miszerint méltóztassék ő Nagyméltósága azt kegyesen tudomásul venni és helybenhagyni. Magától értetődik, hogy a városunkban levő magyar és kath. iparosok örömmel üdvözölték egyletünknek emez önzetlen és hazafias törekvését.

Meg kell még említenem Erdélynek egyetlen katolikus legényegyletét is, melyet városunknak volt derék, ügybuzgó, áldozatkész és feledhetetlen esperesplébánosa főtisztelendő és nagys. Wéber Béla ur alapított Szándékú egyletünknek fölolvadások és tanítások által ezen hanyatlásnak indult kath. egyletbe is egy kis életet teremteni és csepegtetni.

Mind a megnyitandó vasárnapi iskoláról, mind pedig a kath. legényegylet ügyében tett intézkedések eredményéről, a főtisztelendő szerkesztő urnak szives engedelme mellett, annak idején értesíteni fogom e kedves lapnak tisztelt olvasóit.

Érdekes és tanulságos eszmecsere fejlődött ki a

két gyakorlati tanításnak megbirálása közben, melynek eredménye az volt, hogy mindkét tanítást *teljesen sikerültnek* nyilvánította a gyűlés.

Határozatba ment, hogy a jövő vándorgyűlés f. é. május hó első felében tartassék meg Orláton, e gyűlésen gyakorlati tanítást fog tartani Thomándl J. és Dománjancz P.

Szász K. alelnök megköszönve a tagok részvétét, és megjelenését, azon forró ohajtásnak ad kifejezést, vajha megszűnnék némely tagoknál azon közöny és contemnálás, melylyel újabb időben ezen előre törekvő egyelet iránt minden igaz ok nélkül viseltetnek.

A gyűlés köszönetet szavazott alelnöknek azon erélyért és tapintatért, melylyel jelen gyűlést vezette. Alelnök püspök ur ő Excellentiáját, mint kegyelmes fővédnökünket éltetve, a gyűlést bezárta.

Szebeni.

Irodalom.

— Megjelent: „**Tul a siron ismét megismerjük egy mást**“. Vigasztaló levelek. Irta Blot atya; fordította Veszely Károly prépost-plébános. Gyulafehérvárt. Kiadja: A Klüger-féle könyvkereskedés. Kis 8-ad rét 7 és félív. A jelen meglepő csinnal kiállított érdekes füzete teljesen megfelel az előfizetési felhívás által támasztott igényeknek. Addig is míg bővebben szólnánk róla, melegen ajánljuk t. olvasóink, különösen pedig buzgó lelkiásztoraink becses figyelmébe, kiknek a betegágynál megbecsülhetetlen szolgálatot fog tenni ez oly meggyőző érveléssel, egyszerű és fonséges nyelvezettel irt kitünő füzete.

— Megjelent: „**Jézus sz. Szive Hírőke**“. Tizenhatodik évfolyam. 1882. Márcziusi füzete. Tartalma: Jézus sz. Szive. (Költemény.) — A sz. Sziv örömei: A visztó imádás. — Jézus sz. Szivéhez. (Költemény.) A sz. Sziv választottai: Sordéval grófnő. — A sz. Sziv fájdalmi: A mai kor nevelése. — Az áprilisi fő-imaszándék: A kath. egyház szükségletei Dél-Amerikában. — Kapható Komáromban, egész évre 2 frt. Szerkeszti Molnár János komáromi plébános.

— Megjelent a „**Magyar Könyvtár**“. Jelen füzete tartalma Gazdasági rendszer az erdő elforgatásának hibái és a nagyban termelés előnyei szempontjából. Irta Galgóczy Károly, h. ügyvéd, oklev. gazda, s a m. tud. akad. I. tagja. Ára: 15 kr. Kapható Budapesten Aigner Lajos kiadónál.

— Megjelent és beküldetett: „**Tájékoztató**“ az „országos magyar iparegyesület“ igazgatósága nevében kiadott „**Nyilatkozat**“ kellő megértéséhez. Az orsz. magy. iparegyesület tagjainak és a hazai ipar fejlesztése iránt érdeklődőknek ajánlv. Különnömyomat az „Ellenőr“ 1882-iki 156., 158. számaiból. Budapest, Tetty Nándor és társa bizomány.

— Megjelent és beküldetett „A párisi kölcsönösen segélyző magyar egyelet“ **Évi Jelentése** az 1881-ik évről. Budapest, a Franklin-társulat könyvnyomdája. E szerint van az egyeletnek 24 tiszteletbeli, 4 örökös, 23 pártoló, 123 rendes és 47 rendkívüli tagja.

— Megjelent és beküldetett: „**Kivonat**“. Bárdosy Gyula Jász-Nagykun-Szolnokmegye kir. tanfelügyelőjének a megyei közg. bizottság 1882. évi márczius hó 8-án tartott ülésében 522. sz. a. tett rendszeres jelentéséből közöljük a következőket: A megye területén volt a lefolyt 1880—81. tanévben 181. befejezett tankerül. iskola, melyek közül községi jelleggel 27, felckezetivel pedig 154 bir; ezek közül rom. kath., 69 ref 60, evang. 2, mőz. v. 20, magán 3. Ezen iskolákban az előadási nyelv ki-zárólagosan magyar; a népokt. törvény életbe léptetése óta a jelen tanév kezdetéig 33 egészen új iskola szervezetett III tanteremmel; a tanítói állomások száma ugyanannyival szaporodott. Az 1876—77. tanévben birt e megye 160 népiskolával, s e szerint 4 év alatt azok száma 21-el szaporodott. Jelzett tanévben a tankötelesek száma volt 41200, jelenleg 40,474' tehát 726-al kevesebb.

— Megjelent a „**Magyar Háziaszony**“ háztartási, gazdasági és szépirodalmi hetilap. Előfizetési ára negyedévre 2 frt. Szerkesztőség Budapesten V. főt, 5. sz. alatt. Ha a „Magyar Háziaszony“ az őské-

reszténység által elfogadott legigazabb történeti könyveket, vallásos pietással feltékenyen őrzött evangéliumainkat „**legendáknak**“ tartja, azoknak büvös hatása alól magát kivonni törekszik, s magyar háziasszonyainkat is hasonló elvekkel akarja a kertészet, konyhaszt stb. stb. labirintszerű mesterségébe beavatni: higgye el nekünk a „M. H.“ hogy nagyon, de nagyon eltévesztette a célját. Ennyit egyelőre a mutatószámáról.

— Megjelent: „**Bölcsészeti füzetek**“. Dr. Stöckl Albert művei nyomán szerkeszti s jegyzetekkel ellátja dr. Zaffery Károly fumei főgymn. igazgató. XIX. füzete. Nyom. Szathmárt a „Szabadsajtó“ gyors-sajtóján. 1882. Nagy 8. rét 769—879 lap. Megjelenik minden hóban. Egy-egy füzete ára 60 kr.

— A „**Magyar Könyvtár**“ megjelent: „**Népmesék**“. Idegen forrásokból merítette s átdolgozta Gyóry Vilmos. Nagy 8. rét. Ára 15 kr. Budapest, Aigner Lajos kiadása.

— „**A Házibarát**“ I. évfolyam. 17. füzete. Szépirodalmi képes lap népünk számára. Szerkeszti Mártonffy Frigyes. Kapható Bécsben Bensinger Zsigmond kiadónál. Maximilianstrasse. 3. Ára egy füzetnek 15 kr.

A napi események köréből.

— A föltámadási körmenetet nagyszámú résztvevők mellett s katonai zenekísérettel mélt. Lónhárt Ferencz fölszentelt püspök és káptalani helynök ur vezette, a következő két napon is az ünnepélyes szent miséket, melyeken a papnövendékek műenekkel közreműködtek, ugyancsak ő méltósága díszegédlettel mondotta. Az egyházi szent beszédet ünnep első napján Páll István lyc. tanár magyarul, másodnapján Weisz József lyc. tanár németül a mily megragadó irályi szépséggel, ép oly eszmezagdag előadással tartotta.

— A helybeli vöröskereszt-egylet e hó 11-én este jótékony célú közvacsorát rendezett, melyet a gyulafehérvári viszonyokhoz képest szokatlan siker koszoruzott. A városi sétatéri kioszk termei alig voltak képesek befogadni a vendégeket, kiknek urhölgykisasszonyok sok kellemmel szolgálták föl az ételeket és italokat. A kellemes fölszolgálás 664 frt 99 krt bevételt eredményezett, melyből a kiadást levonván, az egyelet javára 500 frt tiszta haszon esik. Mindenesetre megérdemlik ugy a rendezők, mint a pártolók a kiváló dicséretet. Mélt. Lónhárt Ferencz püspök és káptalani helynök ur is mint az egyelet elnöke megtisztelte jelenlétével a jótékony vacsorát sőt ennek anyagi részéhez is érlelmi szerekkel jelentékeny mérvben hozzájárult.

— Berlinben a parlament leghatalmasabb pártjához a 110 szavazattal rendelkező kath. centrumhoz végre őszintén csatlakozott a 109 tagu protestans conservativ párt; s miután a 25 tagu kath. lengyel töredék is minden kath. kérdésben a centrummal szavaz képeznek együtt 244 szavazatu tekintélyes többséget, mely immár képes leend — reméljük — annak a hazug nevű „kulturharcznak“ valahára véget vetni.

— München város község tanácsa viharos tárgyalás után 20 szavazattal 7 ellenében elfogadta a községi meghatalmazottak által pártolt indítványt a *felekezeten kívüli iskolák megszüntetéséről*.

— Schlözer, Poroszország meghatalmazottja a porosz egyházipolitikai tárgyalásoknál Rómában közelebb követté neveztetett ki a pápai széknél, hogy ott Poroszországot képviselje.

— A Propaganda sz. congregatioja február 27-én kelt határozatával az „in partibus infidelium“ püspöki címet eltörölte és annak helyébe a „*csimzetes*“ nevezetet tette, s egyszersmind elhatározta, hogy a püspöki szék neve elé mindig oda teendő a tartomány vagy ország neve is. Így: *Korinthusi csimzetes püspök Achájában.*

— Oroszország és a Vatikán. A „külföldi confessioik ügyosztálya“ az orosz kormány kebelében, mely a katolikus cultusügyeket is kezeli, sietve dolgozik a Rómában való kiegyezés munkálatain. Azoktatás nyelvére nézve azon engedményt teszi, hogy a rom. kath. neveldekben Lengyelországban az orosz nyelvnek nem szabad kiszorítania a *lengyel*, hanem mindkettő kötelező és egyenjogú legyen. A pétervári központi papnevelő intézetben szintén mindkét nyelven fog az oktatás tartatni.

— A kötelező atheus iskolák ellen Franciaországban a francia képviselőház jobboldali képviselői tiltakozást tettek közzé. A tiltakozást maga *Freppel* angers-i püspök és képviselő szövegezte, melyben a kötelező atheus iskolákat kimondó és életbeletető törvényt a vallási szabadsággal, a családanyak jogával és a francia polgárok méltóságával ellenkezőnek állítja, mely az ország jövőjére nézve végzetes következményekre vezethet; miért is sürgősen követeli egy oly törvény eltörlését, mely Franciaország szerencsétlenségének tekinthető. A tiltakozás 6 erős pontból áll.

— Mind elszomorítóbb hírek hoz a napi táviró Franciaországból. Páris egyházüldöző községtanácsa, úgy látszik, nem akar hátra maradni a szabadkőmives kormány mögött a kath. egyház elleni ségyenteljes harcban. A legújabbban ugyanis négy párisi igen tekintélyes plébánia megszüntetését tervezi; ezenkívül az összes plébániákat meg akarják fosztani a temetések rendezésének jogosultságától, nem különben el szándékoznak venni a paulai sz. Vinczéről nevezett nővérektől és az iskolás testvérektől azon telkeket, melyeket előzőt 70—80 évvel engedtek át azok rendelkezésére, s melyeken az utóbbiak nagy épületeket s közhasznú intézeteket emeltek és tartanak fenn. Iker testvére ezen tervezet a kormány azon újabb „hősies“ rendelkezésének, mely szerint f. évi márcz. 22-én *Solesmesben* 70 szerzetes hurcoltatott ki békés lakából s lón saját szülőföldjén a szó teljes értelmében *„földönfutóvá“*. Vajjon ez-e a *„hála és őszinte tisztelet“*, melyről Freycinet miniszterelnök éppen a most kiüszött atyákat nem sokkal ez előtt egy hozzájuk írt levelében biztosítja?

— A történelem oktatása Bajorországban. A bajor püspöki kar már 1865-ben intézett kérvényt a királyhoz az iránt, hogy a *történelem oktatása a gymnasiumokban felekezeti szerint megosztva történjék*. A püspökök kérelme nem talált meghallgatásra. sőt ellenkezőleg a történelem tanárai és a történeti tankönyvek felekezeti nélküli irányra köteleztettek. 1875-ben megújították kérelmüket, de az eredmény ugyanaz maradt. Erre a képviselőház pénzügyi bizottsága 9 szóval 5 ellen határozatilag kimondotta, hogy a korona fölkérendő, *miszerint a történelem oktatása felekezeti szerint történjék*. A képviselőház pedig f. évi ápril 1-én tartott ülésében *nagy többséggel elfogadta ezen határozati javaslatot*.

— Erdélyi püspökök a restauratio, vagyis 1716. óta. Ezeknek sorát megkezdette karczfalvi báró *Mártonffy* György 1716—1721, kit 1721—1723. követett br. *Mendnyánszky* László; továbbá 1724—1728. csikszentmártoni *Antalfy* János; 1729—1740. *Zorger* György előbb egri kanonok és prépost; 1741—1748. zetényi br. *Klobusicszky* Ferencz később kalocsai érsek; 1749—1758. zalai br. *Sztojka* Antal Zsigmond előbb egri prépost-kanonok; 1759—1760. gr. *Batthyány* József, Batthyány Lajos nádor fia előbb pozsonyi prépost, később kalocsai majd esztergomi érsek és bibornok; 1760—1771. br. *Bajtay* József Antal egykori piarista tartományi főnök, II. József császár tanítója, széles tudományú és európai képzettségű férfiú; 1771—1773. *Manzador* Pius előbb barnabita generalis, olasz származású férfiú; 1774—1779. gf. *Kolonics* László előbb nagyváradai prépost, később kalocsai érsek; 1780—1798. gf. *Batthyány* Ignác, előbb egri prépost, a híres egyházmegyei könyvtár és csillagda megalapítója; 1799—1815. *Mártonffy* Ignác; 1816—1819. *Rudnay* Sándor később esztergomi hgprímás, kit 1820—1827. követett negyesi br. *Szepesi* Ignác a híres egyházi szónok; 1828—1852. csik-tusnádi *Kovács* Miklós, kinek mint coadjutóra *em jure successionis* 1852-ben megürült székét elfoglalta dr. *Haynald* Lajos jelenleg kalocsai érsek-bibornok, s kormányzott 1864-ig, midőn a politikai viszonyok újabb fordulata következtében püspöki székét elhagyván, 1865-ben bővelte őt a most elhunyt dr. *Fogarasy* Mihály előbb n-váradai kanonak, ki tehát e széken a 16-ik.

— A londoni bérkocsik száma 9652, ezek közül két kerekű 5805, négykerekű 3847. A kocsisok (bér) száma 12630. Mégis csak nagy falu lehet az a London.

— Az irodalmi társulatpénztárába fizettek: Bálinth Lajos, elf. 1882-re 2 frt. *Keresztes* Márton, ptg. 1882-re 5 frt. Balás Antal, rtg. 1882-re 2 frt. Kovács Simon, ptg. 1882-re 7 frt. Paskó Antal, elf. 1879-re 1 frt. Kis Dénes, elf. 1881-re 4 frt. 1882-re 2 frt. Tamási Aron, 1882-re 2 frt. A goston Antal, rtg. 1878-ra — 50 kr. 1880-ra 2 frt, 1881-re 2 frt. Csizser Péter, elf. 1880-ra 3 frt. Onyerkó Sándor 1881-re 2 frt. Balázs János, rtg. 1882-re 2 frt. Domokos János, elf. 1880-ra 1 frt. 1881-re 4 frt. 1882-re 1 frt. Huber János, ptg. 1881-re 5 frt. Jánosi Péter, ptg. 1881-re 3 frt. 75 kr. Szász Károly, ptg. 1880-ra 3 frt. 25 kr. 1881-re 5 frt. Molnár János, ptg. és rdtg. 1880-ra 7 frt. 1881-re 7 frt. Keserü József, ptg. 1881-re 5 frt. Légárd József, rtg. 1880-ra 2 frt. 1881-re 2 frt. Györffy Titus, ptg. 1881-re 5 frt. Erődsi David, rtg. 1882-re 2 frt. Puskás Alajos, ptg. 1881-re 5 frt. 1882-re 2 frt. 50 kr. Bálinth Alajos, elf. 1882-re 1 frt. Rajnay Ignác, elf. 1882-re 1 frt. Balogh Ignác, ptg. 1882-re 5 frt. Fábian Sándor, rtg. 1882-re 2 frt. Király Lajos, ptg. 1880-ra 5 frt. Rácz István, elf. 1882-re 1 frt. Balog Elek, elf. 1881-re 4 frt. 1882-re 4 frt. Elekes Gergely, ptg. 1881-re 2 frt. 50 kr. Pál István, rtg. 1882-re 2 frt. Cserni Béla, rtg. 1882-re 2 frt. Péter József, ptg. 1882-re 5 frt. Szentpéteri János, ptg. és rtg. 1878-ra 1 frt. 75 kr. 1881-re 7 frt. 1882-re 1 frt. 25 kr. Bergay József, ptg. 1881-re 5 frt. Groisz Gusztáv, elf. 1882-re 3 frt. 1883-ra 1 frt. Dorgó Albert, elf. 1882-re 3 frt. 1883-ra 1 frt.

K i a d j a: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. S z e r k e s z t ő b i z o t t s á g. Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA Szerkesztőtársak. BALOGH IGNÁCZ, CSERNI BÉLA, FÁBIÁN SÁNDOR, Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Nyomatott a püsp. lyc. nyomda gyorssajtóján (Klüger B.-nál.) Gyula fehérvárt.